

ценностное сознание молодежи. В силу особой восприимчивости и высокой социальной мобильности студенческой молодежи возникновение новых ценностных ориентаций и девальвация прежних затрагивают эту переходную социальную группу в большей степени, чем другие слои общества.

Комплекс педагогических условий способствует не только формированию социокультурных ценностей студентов, но и обеспечивает достижение заданного результата педагогической системы формирования общекультурного и профессионального уровня студентов.

Список використаних джерел

1. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В.И. Андреев. – Казань: Изд-во КГУ, 1988. – 176 с.

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ НЕСПРИЙНЯТЛИВОСТІ ДО ВЖИВАННЯ ПАР У СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ ЯК НАПРЯМ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЯ

Л. Кانیшевська

Актуальність обраної теми обумовлена надзвичайним завданням сьогодення – формуванням безпеки життя у старших підлітків як складника цінності життя.

Проблема безпеки особи в сучасному світі знайшла своє відображення в розділі звіту ООН «Нові виклики до безпеки людини» (1994). До найвищих цінностей віднесено безпеку людини в Конституції України (ст. 3).

Безпека життя – діяльність людини, що визначається необхідними знаннями та навичками з профілактики та подолання небезпечних та шкідливих ситуацій; заснована на системі соціальних норм, переконань і цінностей, що забезпечують збереження життя, здоров'я людини та цілісності оточуючого світу.

Одним із напрямів формування безпеки життя є формування несприйнятливості до вживання психоактивних речовин підлітків.

У старшому підлітковому віці загострюється передчуття «дорослого життя», при чому підліток не просто прагне, щоб його вважали дорослим, але й бажає, щоб визнавали його оригінальність та індивідуальність. Однак прагнення щодо ролі дорослого «натикається» на відсутність реальних умінь і навичок щодо їх реалізації, тому така невідповідність часто призводить до конфлікту з оточуючим світом [3, с. 69]; найважливішими надбаннями у цей час є відкриття власного внутрішнього світу, усвідомлення життєво важливих цінностей та встановлення стійких взаємовідносин з оточуючими, вироблення свідомого ставлення до самого себе [4, с. 298].

На думку І. Беха, підліткові властиве почуття дорослості, тобто ставлення до себе самого як до дорослого, його уявлення чи відчуття себе певною мірою дорослим. Почуття дорослості в цьому віці не є обов'язково усвідомленим. Воно виступає для підліткового віку специфічною формою самосвідомості, соціальною за своїм змістом [1, с. 116–117].

Дослідниця І. Топчій виокремлює чотири основні групи факторів, що сприяють вживанню неповнолітніми психоактивних речовин:

– перша група – моральна незрілість особистості: негативне ставлення до навчання, відсутність соціально схваленої активності і соціально значущих установок; вузьке коло й нестійкість інтересів, відсутність захоплень і духовних

запитів; невизначеність у питаннях професійної орієнтації, відсутність установки на трудову діяльність, дефіцит мотивації досягнень, відхід від відповідальних ситуацій і рішень; втрата «перспективи життя», бачення шляхів розвитку своєї особистості; терпимість до алкоголю, наркотиків;

– друга група – порушене соціальне мікросередовище: неповна сім'я; сильна зайнятість батьків; хибні сімейні стосунки, що призводять до неправильного засвоєння соціальних ролей, неправильне виховання, ранній (12-14 років) початок самостійного життя й звільнення від батьківської опіки; легкий і неконтрольований доступ до грошей і нерозуміння того, як вони дістаються; алкоголізм і наркоманія когось із близьких родичів; низький освітній та духовний рівень батьків;

– третя група – індивідуально-біологічні особливості підлітка: спадкова обтяженість стосовно психічних захворювань і алкоголізму, тяжкі соматичні захворювання і нейроінфекції у ранньому дитинстві; органічні ураження головного мозку, розумова неповноцінність і психологічний інфантилізм;

– четверта група – індивідуально-психологічні аномалії особистості: низька стійкість до емоційних навантажень, підвищена тривожність, імпульсивність, схильність до ризикованої поведінки, недостатня соціальна адаптація, особливо у складних умовах, акцентуації характеру, насамперед комфортного, гіпертичного, нестійкого типу [8, с. 29].

Згідно із класифікацією ВОЗ десятого перегляду 1989 року до переліку психоактивних речовин включено такі: алкоголь, опіати, канабіс, седативні (гіпноітичні) речовини, кокаїн, стимулятори (також кофеїн), галюциногени, тютюн, неідентифіковані речовини, що приймаються із психоактивною метою (засоби побутової хімії, рослини та гриби наркотенного змісту тощо) [9, с. 88]. До стимулювальних речовин відносять кокаїн, амфетаміни, алкоголь, тютюн, до галюциногенних відносять інгалянти, ЛСД, дурман, екстазі. Ці речовини умовно класифікують на три узагальнені групи: тютюн, алкоголь, наркотики. Вони впливають на психічне і фізичне здоров'я людини та призводять до формування толерантності (звикання), а згодом, до залежності від їх прийому [6, с. 12].

Небезпека для людини і суспільства в цілому при вживанні психоактивної речовини (ПАР) полягає в тому, що вони викликають соціальну (внутрішня готовність до вживання ПАР під впливом оточення (групи, сім'ї)), психічну (стан, у результаті якого індивід одержує емоційне задоволення від їх уживання), фізичну залежність (непереборна фізична потреба в уживанні ПАР, відсутність її стає причиною фізичних розладів (головного болю, болів у суглобах, розладів шлунку та ін.)) [6, с. 12].

Пристаємо до думки Т. Федорченко, яка характеризує сутність поняття «несприятливість до вживання психоактивних речовин» як інтегральну, динамічну рису особистості, що проявляється у здатності організувати і регулювати свою діяльність, адекватно оцінювати свою поведінку і вчинки, погляди оточуючих; зберігати та реалізувати власні позиції в різних, у тому числі й несприятливих умовах, виходячи з особисто усвідомлених засвоєних моральних норм і принципів, а не за рахунок зовнішніх сил; протистояти тиску, протидіяти впливам, що суперечать внутрішнім установкам і переконанням, активно їх перетворювати, самостійно приймати моральні рішення [9].

Серед сучасних підлітків є найбільш популярними слабоалкогольні напої, до яких належить пиво, лонгер, ром-кола, джин-тонік, медові хмельні напої. Одним із негативних явищ є хвороблива пристрасть до пива (пивний алкоголізм). За останні

десять років пивних алкоголіків в Україні стало вдвісттеро більше. Сьогодні 1% дітей 12–13 років щодня вживають алкогольні напої [7].

Фізичними симптомами пивного алкоголізму є пухке тіло; надлишкова вага; гучне, важке дихання; мішки під очима; синюшний колір обличчя; наявність непереборного специфічного запаху ацетону.

До ознак залежності від пива належать: потреба випивати щодня літр пива; драгливість і агресія при відсутності доступу до цього напою; вживання його вдень або вранці; зміна рис обличчя, одутість, мішки під очима; «пивний живіт», абдомінальне ожиріння, гінекомастія, варикозне розширення вен.

Наслідками пивного алкоголізму є такі: панкреатит, гастрит, міокардіострофія, порушення роботи мозку, невротії, ураження слухового, зорового аналізаторів, проблеми зі статеву функцією і роботою репродуктивної системи, хвороба нирок. Порушення гормонального балансу призводить у жінок до огрубіння голосу, появи «пивних вусиків», безпліддя, онкології; у чоловіків – до зниження і згасання статевої функції[7].

Популярними в молодіжному середовищі є слабоалкогольні напої (лонгер, ром-кола, джин-тонік). Завдяки рекламі на зазначену продукцію ці напої позиціонуються як легкі і модні, такі, що мають безліч приємних смаків, є доступними за цінами та місцями купівлі. Саме ці характеристики роблять їх привабливими в очах сучасних підлітків.

За даними соціологічного опитування, проведеного співробітниками та студентами Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», можна так визначити ієрархію основних факторів, що підштовхують підлітка до вживання слабоалкогольних напоїв: на першому місці знаходяться тенденції моди (62 %); на другому – свобода придбання слабоалкогольних напоїв (58 %); третє місце належить впливові друзів (44 %); четверте – реклами цих товарів (31 %), а п'яте місце визначається доступністю їх ціни (28 %) [2, с. 79].

До основних мотивів прийому слабоалкогольних напоїв відносять наступні: «підняти настрій», «подобається смак» та «культурний» («слабоалкогольні напої є атрибутами гарного свята»). Щодо особистісних мотивів, які зазвичай спонукають підлітка купувати слабоалкогольні напої, то перші ранги зайняли такі позиції, як-от: «підняти настрій» (66 %) та «подобається смак» (55 %). Зі значним відривом йдуть «спробувати новий смак» (25 %), «слабоалкогольні напої надають упевненості» (17 %), «так прийнято в компанії» та «на зло іншим» (14 %) [2, с. 79–81].

Для формування несприйнятливості до вживання психоактивних речовин важливим є усвідомлення власного рівня адаптивних можливостей, розвиток упевненості у власних силах, формування навичок протиставлення груповому тиску.

Так, наприклад, проведення тренінгового заняття «Вміння протистояти чужому тиску» мало на меті тренувати навички відстоювання власної позиції; формувати переконання про те, що кожна людина несе персональну відповідальність за своє рішення; розвивати здатність робити самостійний вибір та вміння вчиняти відповідно до власних рішень.

На початку заняття підліткам запропонували вправу «Міфи», яка мала на меті допомогти учням виробити зрілу й обґрунтовану позицію по відношенню до наркотиків.

Увагу підлітків було звернено на те, що далеко не всі вихованці мають правильну уяву про наркотики, оскільки зорієнтовані на розповіді друзів, знайомих. Це є небезпечним, по-перше, тому, що міфи про наркотики можуть перебільшувати реальну загрозу (наприклад, міф про те, що маріхуана зовсім нешкідливий наркотик),

по-друге, тому, що міфи можуть перебільшувати небезпеку (наприклад, міф про те, що якщо людина один раз спробує наркотик, то обов'язково стане наркоманом).

Далі пропонувався ряд висловлювань: «Достатньо тільки один раз спробувати наркотик, щоб стати наркоманом», «Наркоманія – це не хвороба, а розпуста», «Усі наркомани – злочинці», «Маріхуана цілком безпечна».

У класі вивісили таблички з надписами: «Так», «Ні», «Може бути». Учні упродовж декількох хвилин обмірковували свою позицію з приводу кожного з цих висловлювань, потім розподілилися відповідно до переконань на три групи, після чого організували дискусію, у ході якої кожна група відстоювала свою точку зору [5, с. 304].

Потім підліткам було запропоновано вправу «Маріонетка», метою якої було дати учням на власному досвіді випробувати як стан повної залежності, так і стан, коли інший повністю залежить від тебе.

Учні об'єдналися у трійки, у кожній трійці обирали «маріонетку» і двох «ляльководів». Їм було запропоновано розіграти маленьку сценку лялькової вистави, де «ляльководи» управляють усіма рухами «маріонетки». Далі обговорювали виконання цієї вправи, акцентуючи увагу як на почуттях «маріонетки», так і на почуттях «ляльководів». Учні говорили про різні почуття: незручність, напругу або, навпаки, надмірну владу над іншою людиною. Отже, у стані залежності гіперопіка робить відносини між людьми спотвореними і неповноцінними.

Далі обговорювали виконання цієї вправи, акцентуючи увагу як на почуттях «маріонетки», так і на почуттях «ляльководів». Вихованці говорили про різні почуття: незручність, напругу або, навпаки, надмірну владу над іншою людиною. Отже, у стані залежності гіперопіка робить відносини між людьми спотвореними і неповноцінними [5, с. 153].

Потім підліткам запропонували алгоритм «Оптимальної відмови». Учні мали відповісти на запитання: «Чи можна відмовитися від пропозиції, якщо вона співпадає з твоїми інтересами? Як?». Вихованці перераховували ситуації, у яких їм було необхідно відмовитися від тих чи інших пропозицій. У ході обговорення ситуацій нами був запропонований алгоритм «Оптимальної відмови»: Я – повідомлення + відмова + аргумент + зустрічна пропозиція.

Далі учні поділялися на пари, один з них умовляв іншого (за основу пропозиції було взято реальну ситуацію), інший відмовлявся, використовуючи запропонований алгоритм, потім учасники обмінювалися ролями. Учні пропонували варіанти відмови, що сприяло тренуванню навичок відстоювання власної позиції, розвитку здатності робити самостійний вибір та вміння вчиняти відповідно до власних рішень, розширювало поведінковий репертуар школяра у процесі конфронтації з групою [10].

Залучення старших підлітків до здоров'язберігавальної діяльності, спрямованої на формування несприйнятливості до вживання психоактивних речовин, реалізувалося в рамках діяльності учнівського самоврядування із застосуванням наступних форм: виховні години, години спілкування, бесіди, тренінгові заняття, шкільний клуб, дискусії, вікторини, проектна діяльність, акції, усні журнали, конференції, інтелектуальні, сюжетно-рольові, імітаційні ігри, спортивні змагання, тематичні дискотеки, перегляд та обговорення документальних фільмів тощо.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. / І. Д. Бех. – Київ : Либідь, Кн. 2. : Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – 2003. – 342 с.
2. Девіантна поведінка: соціологічний, психологічний та юридичний аспекти : матеріали наук.-практ. конф. [Харків, 6 квітня, 2013 р.] / МВС України, Харківській

національний університет внутрішніх справ, Навчально-науковий інститут права та масових комунікацій; Соціологічна асоціація України. – Харків : ХНУВС, 2013. – 208 с.

3. Канишевська Л. В. Готовність педагогів загальноосвітніх шкіл-інтернатів до формування життєвого самовизначення старшокласників / Л. В. Канишевська // Педагогічна освіта : Теорія і практика. Психологія. Педагогіка : зб. наук. праць. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, Інститут проблем виховання НАПН України. – 2012. – № 18. – С. 59-63.

4. Канишевська Л. В. Формування цінностей сімейного життя старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів / Л. В. Канишевська // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та молоді : зб. наук. праць. Академія педагогічних наук України, Інститут проблем виховання. – 2014. – Вип. 18. – Кн. 1. – С. 297-305.

5. Канишевська Л. В. Теоретико-методичні аспекти профілактики шкідливих звичок в учнів 5-6 класів шкіл-інтернатів : монографія. / Л. В. Канишевська, О. С. Ляшук. – К. : Компрінт, 2017. – 401 с.

6. Оржеховська В. М. Система роботи школи з профілактики вживання учнями психоактивних речовин: стратегії, технології, перспективи : навчально-методичний посібник / В. М. Оржеховська, І. В. Топчій, Т. Є. Федорченко. – Черкаси : Чабаненко Ю., 2009. – 411 с.

7. Пивний алкоголізм : симптоми, ознаки, наслідки та лікування. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://hollydolly.com.ua/pivnij-alkogolizm-simptomi-oznaki-na.html>

8. Топчій І. В. Педагогічні основи профілактики вживання підлітками психоактивних речовин в умовах загальноосвітнього навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук."13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Топчій Ірина Вікторівна – Київ, 2011. – 242 с.

9. Федорченко Т. Є. Кроки до здоров'я (профілактика вживання неповнолітніми наркотичних речовин) : [навч.-метод. посіб.]. / Т. Є. Федорченко. – Київ : ПП «Медіана», 2003. – 160 с.

10. KanishevskaLiubov.Theformationoftheimmunitytotheuseofpsychoactivesubstances byseniorteenagersasthetendency of the formation of the life safety / L Kanishevska. // Topical is sueso feducation: Collective monograph. – PegasusPublishing, Lisbon, Portugal,2018. – P. 231-243.

КУЛЬТУРОЛОГІЯ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІННІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

С. Ковальова

“Культуровідповідна освіта – це освіта, яка всією своєю організацією спонукає культурний саморозвиток дитини й допомагає їй у цьому процесі. Вона базується на ідеї цінності саморозвитку дитини як творчої особистості”.

І. Якиманска

Реалізація концептуальних ідей Нової української школи на засадах компетентнісного підходу зумовлюють необхідність у формуванні загальнокультурної грамотності учнів, як складової ключових компетентностей, що передбачає здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки,